

Sławomir Pilipiec

"Autorytet państwa. Legitymizacyjne znaczenie prawa w państwie transformacji ustrojowej", Anna Młynarska-Sobaczewska, Toruń, 2010 : [recenzja]

Studia Iuridica Lublinensia 13, 341-344

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Młynarska-Sobaczewska

Autorytet państwa. Legitymizacyjne znaczenie prawa w państwie transformacji ustrojowej

Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 2010, ss. 473

Książka Anny Młynarskiej-Sobaczewskiej ma charakter pracy naukowej, opartej na bogatym materiale źródłowym. Poświęcona została, jak sama Autorka zaznacza we wstępie, obserwacjom narodzin i umacniania się nowej struktury władzy w państwie. Zatem powinna zainteresować każdego, kto prowadzi badania nad państwem, władzą i rolą prawa w organizacji państwowej. Trafnie zauważa:

Rzadko w Europie, w państwach o stabilnej i długiej tradycji istnienia nastają takie czasy, że obserwować można narodziny i umacnianie się nowej struktury władzy w państwie. Taki proces to dla konstytucjonalisty okazja obserwacji i podjęcia próby zrozumienia procesu powstawania ośrodka władzy, a także budowania i uprawomocnienia relacji między rządzącymi i rządzonymi.

Autorka, jako konstytucjonalista, poddaje państwo analizie prawnej. Państwo jako organizacja społeczeństwa globalnego, osiadłego na określonym terytorium i podległego zwierzchniej władzy może być przedmiotem refleksji naukowej z wielu punktów widzenia. Władza publiczna jako element państwa również może być poddana różnorodnej analizie naukowej. Słusznie zauważa Autorka, że problem władzy, jej istoty, prawomocności i zakresu jest kluczowy dla nauk politycznych i prawa publicznego. Trudno Jej jako prawnikowi (teoretykowi i praktykowi) stawiać zarzut, że praca została napisana z punktu widzenia przedstawiciela nauki prawa. Wydaje się jednak, że osoby zainteresowane organizacją państwową i jej władzą powinny sięgnąć również do opracowań socjologicznych. Państwem czy legitymizacją władzy zajmuje się zarówno socjologia polityki, socjologia prawa, jak i socjologia administracji.³

Praca ma układ klasyczny i składa się z czterech rozdziałów. Rozdział pierwszy pt. *Władza w państwie i jej legitymizacja* ma charakter teoretyczny i dotyczy

³ Na temat państwa, władzy, autorytetu zobacz m. in.: A. Pieniążek, M. Stefaniuk, *Socjologia prawa. Zarys wykładu*, Kraków 2003; K. Frieske, *Socjologia prawa*, Warszawa–Poznań 2001; A. Kojder, *Godność i siła prawa. Szkice socjologiczno-prawne*, Warszawa 2001; I. Jakubowska-Branicka, *Czy jesteśmy inni? Czyli w poszukiwaniu absolutnego autorytetu*, Warszawa 2000; *Władza i struktura społeczna, księga dedykowana Włodzimierzowi Wesółowskiemu*, red. A. Jasińska-Kania, K. M. Słomczyński, Warszawa 1999; J. J. Wiatr, *Socjologia polityki*, Warszawa 2002; J. Potulski, *Socjologia polityki*, Gdańsk 2008; *Z zagadnień socjologii polityki*, t. I, *Klasyczne i nowe obszary badawcze. Pogranicza dyscyplin i dziedzin. Kwestie teorii i praktyki*, red. L. W. Zacher, Lublin 1996; S. Pilipiec, P. Szreniawski, *Socjologia administracji. Zarys wykładu*, Lublin 2008.

operacjonalizacji pojęć związanych z autorytetem, definicją władzy, jej legitymacją i legitymizacją oraz rolą prawa w tym zakresie. Rozdział drugi – *Legitymizacja władzy państwa komunistycznego* – Autorka poświęca legitymizacji władzy w państwie postalinowskim i kryzysowi legitymizacji w państwie komunistycznym. W rozdziale trzecim pt. *Prawne instrumenty legitymizacji władzy w państwie transformacji ustrojowej* Autorka przedstawia okres transformacji ustrojowej jako czas szukania instrumentów służących stworzeniu państwa demokratycznego. Państwo takie tworzone ma być, zdaniem Autorki, od podstaw, poprzez prawo wyborcze czy instytucje demokracji bezpośredniej. Natomiast rozdział czwarty pt. *Retrospektywna formuła legitymizacji w państwach postkomunistycznych* jest najobszerniejszy i ukazuje praktyczne problemy rozliczenia z przeszłością zarówno w sferze politycznej, ekonomicznej, jak i w płaszczyźnie przywracania historycznej pamięci. Co ciekawe, Autorka zauważa, że te ostatnie działania, mimo że marginalnie posługują się instrumentami prawnymi, ze względu na „politykę historyczną” spełniają istotną rolę dla kształtowania się nowego porządku prawnego i ustrojowego.

A. Młynarska-Sobaczewska zajmuje się konkretnymi problemami transformacji ustrojowej. Nie boi się odważnych sądów. Na temat lustracji stwierdza, że „reguła lustracyjna stała się instrumentem rozliczenia z przeszłością, który mógłby służyć legitymizacji władzy, ale odwrotnie – stała się czynnikiem destabilizacji i kształtowania przekonania o braku spójności i racjonalności, a także sprawiedliwości proponowanych rozwiązań w tym zakresie”. Celem, jaki stawia sobie Autorka, jest poszukiwanie odpowiedzi na pytania, czy regulacje prawne przyjęte przez Polskę i inne państwa postkomunistyczne w okresie transformacji ustrojowej mogły wpłynąć na społeczne przeświadczenie o legitymizacji systemu politycznego, a zatem – na ile prawo tego okresu odegrało rolę w budowaniu autorytetu nowego państwa. Teza zawarta w pracy postawiona jest w ten sposób, że Autorka chce udowodnić, że najistotniejsze mechanizmy czy narzędzia legitymizacyjne wywodzą się ze środowiska sprawowania władzy i są kreowane przez podmioty władzy. Autorka bardzo słusznie zauważa, że w okresie transformacji ustrojowej powstają nowe sposoby legitymizacji władzy.

Do nadrzędnych idei legitymizacji zalicza dwie tendencje i kierunki legitymizacyjne. Po pierwsze, uczynienie sprawiedliwości, przywrócenie akceptowanych norm moralnych i zasad rządzących relacją między władzą a wspólnotą, nad którą panuje. Po drugie, uczynienie zadość krzywdom i ukaranie przestępstw związanych z funkcjonowaniem obalonego reżimu, czyli spełnienie funkcji odpłaty. Autorka odwołuje się w tym zakresie do autorytetu prawa, stwierdzając, że aby utrzymać autorytet, prawo nie może zignorować poważnych naruszeń praw człowieka poprzez zaniechanie ich karania. W interesujący sposób ukazuje relacje między prawem a moralnością, czy porządkiem aksjologicznym widzianym przez

pryzmat transformacji prawa w okresie wielkiej zmiany stosunków politycznych i społecznych. Podkreśla, że prawo jest skutecznym środkiem zmiany zachowań ludzkich i postaw społecznych.

Szkoda jednak, że Autorka nie prowadzi szerszych badań nad autorytetem prawa, tym bardziej że odwołuje się do jego legitymizacyjnego znaczenia. Nie ma w opracowaniu refleksji nad znaczeniem prawa i jego wpływem na postawy wobec prawa, chociaż przywołuje ona pojęcie świadomości rządzonych jako świadomości konieczności podporządkowania się. Ważna wydaje się odpowiedź na pytanie, czy autorytet państwa związany jest z autorytetem prawa, co oznacza, że ludzie przestrzegają prawa (świadomie realizują normy prawne), gdyż się go boją (respekt wobec prawa), czy dlatego, że je szanują (prestż prawa). A zatem: czy przeważają postawy wobec prawa oparte na szacunku prawa i szacunku państwa (władzy państwowej), czy też respektu wobec prawa i wobec państwa.

Mimo że autorka zauważa, że władza jest zagadnieniem sprawiającym spore kłopoty poznawcze, to wydaje się, że z postawionego zadania wywiązała się bardzo dobrze. Od strony teoretycznej udowodniła, że jej rozważania na temat instrumentów legitymizacyjnych władzy w okresie transformacji prowadzą do wniosku, że wiele z nich czerpie siłę przekonywania co do prawowitości nowej władzy i nowego systemu prawa z zaspokajania deficytów dotychczasowego systemu. Słusznie zauważa Autorka, że problem poradzenia sobie z totalitarną przeszłością jest uniwersalny i nie dotyczy tylko Polski. Podkreśla również, że nadrzędnymi ideami legitymizacji władzy w okresie transformacji są: czynienie sprawiedliwości, przywrócenie akceptowanych norm moralnych, a także uczynienie zadość krzywdom i przestępstwom, czyli spełnienie funkcji odpłaty. Stwierdza, że regulacje i działania rozliczeniowe stanowiąc mogą niezwykle istotny mechanizm legitymizujący, gdyż są realizacją prawa do prawdy i sprawiedliwości rządzonej wspólnoty.

Podsumowując swą pracę, Autorka stwierdza, że wyliczając grupy instrumentów legitymizujących, nie pretenduje do waloru zupełności. Omówienie wybranych instrumentów legitymizacji prowadzi ją do wniosku, że prawne instrumenty legitymizacji, uznane i używane w państwach postkomunistycznej transformacji ustrojowej, świadomie nawiązują do standardów wypracowanych w państwach demokratycznych. Ta ostatnia uwaga wydaje się szczególnie cenna w obecnym stanie formy państwa polskiego. Jak wiadomo, Polska w zakresie budowy organów władzy zwierzchniej jest republiką używającą demokratycznych środków i metod sprawowania władzy i państwem unitarnym w zakresie budowy administracyjno-terytorialnej państwa. Natomiast problemem politycznym podnoszonym publicznie jest sposób rozumienia reżimu politycznego sprawowania władzy demokratycznej.

Różne partie polityczne snują swoje plany reformy ustrojowej i koncepcje zmiany Konstytucji RP w kierunku czy to systemu prezydenckiego, czy też w kierunku systemu kanclerskiego. A przecież wystarczy skorzystać z doświadczeń zachodnich demokracji liberalnych, jak już to raz nastąpiło w grudniu 1989 r., gdy konstytucyjną koncepcję państwa socjalistycznego zastąpiono ideą państwa prawnego (*Rechtsstaat*), korzystając bezpośrednio z doktryny ustrojowej Republiki Federalnej Niemiec. Fakt ten zauważa również Autorka, podkreślając, że transformacja ustrojowa polegała na „wprowadzeniu klauzuli państwa prawa, która stała się głównym instrumentem legitymizującym nowy porządek i podstawowym kryterium oceny działań władczych nie tylko w zakresie stosowania prawa, ale przede wszystkim jego stanowienia jako koronne kryterium oceny konstytucyjności prawa”.

Sławomir Pilipiec

Patrycja Joanna Suwaj

Konflikt interesów w administracji publicznej

Oficina a Wolters Kluwer business, Warszawa 2009, ss. 228

Administracja, postrzegana jako proces, wiąże się z nieustannym ścieraniem się rozmaitych interesów – zarówno pojedynczych obywateli, ich grup, jak i interesów całego państwa. Również w ramach samego aparatu państwowego dostrzec można istnienie różnych punktów widzenia oraz szereg innych zjawisk sprzyjających powstawaniu konfliktu interesów. Omówienie tych i wielu innych zagadnień związanych z konfliktem interesów w administracji publicznej znaleźć możemy w książce, której opublikowanie należy powitać z zadowoleniem.

Dr Patrycja Joanna Suwaj, podejmując się opisanie zjawiska konfliktu interesów w administracji publicznej, dostrzegła wieloaspektowość tego zjawiska, potrafiła także umiejętnie dokonać jego analizy przy wykorzystaniu aparatury naukowej prawa administracyjnego, uwzględniając także dorobek szeregu innych nauk, takich jak zarządzanie, psychologia, socjologia i nauki polityczne.

Autorka podkreśla znaczenie możliwości pełnienia różnych ról społecznych przez jednostkę funkcjonującą w systemie demokratycznym. Ma to wielkie znaczenie dla pozycji jednostki i może być postrzegane jako element umożliwiający pełniejsze wykorzystywanie kapitału społecznego, staje się również źródłem wielu konfliktów interesów związanych z konkurencją między jednostkami czy wy-